

WAAR IS TANTE DORA GEBELEVEN?

Er zal ongetwijfeld een aantal lezers zijn die een tante hebben die met 'tante Dora' wordt aangesproken. Maar, die bedoelen wij hier niet. In dit geval gaat het over een appel die *Tante Dora* heet. Het interessante aan dit verloren gewaande appelras is dat de oorsprong en de naamgeving ervan terug te vinden is in een Achterhoekse bundel korte, losse verhalen. Dit is vrij bijzonder en wij kennen eigenlijk geen ander voorbeeld van een fruitras waarvan de ontstaansgeschiedenis in de streekliteratuur is terechtgekomen.

Het was de Achterhoekse dialectschrijver G. van der Lugt die in een van zijn verhalen de ontstaansgeschiedenis van de *Tante Dora* appel uit de doeken deed. Hoewel hij het verhaal al in 1948 schreef, duurde het nog tot 1977 voordat de bundel *DE MÖLLE DRIE* verscheen. Van der Lugt is vooral ook bekend geworden met de 'Oet Gelster'-column (uit Gelselaar), die gedurende vele jaren verscheen in *De Geldersch-Overijsselse Courant*, een van de lokale, Gelderse kranten die nu niet meer bestaat. Daarna heette de krant het *Geldersch Dagblad*, maar ook die is weer opgegaan in een groter, regionaal dagblad, tegenwoordig *De Stentor* geheten. Van der Lugt schreef zijn columns in een van de Achterhoekse dialecten van het Nedersaksisch. In zijn geval was dat dus het dialect van Gelselaar, dat in de omgeving van Borculo ligt. Het interessante aan het *Tante Dora*-verhaal van Van der Lugt is dat erin wordt beschreven hoe en wanneer de *Tante Dora* appel aan haar naam is gekomen. Dat was namelijk op oudejaarsavond van het jaar 1912.

De schrijver van het verhaal was voor de kerstdagen en Oud en Nieuw met zijn vrouw te logeren gevraagd bij de oudste broer van zijn vader, ome Gert die in Utrecht woonde. Ome Gert was als jonge man bij een grote kwekerij in de buurt van Utrecht gaan werken. Als jonge jongen al was de schrijver van het verhaal vaak bij Ome Gert gaan logeren en had hij het altijd heel interessant gevonden in de kwekerij. Interessant gegeven in dit verband is dat de bekende boomkwekerij van H. Copijn & zoon ook in de buurt van Utrecht was gevestigd, en wel in Groenekan. Het zou dus kunnen zijn dat dit de kwekerij was waar ome Gert werkte en die hij uiteindelijk zelfs zou hebben overgenomen, hoewel de huidige Copijn dit niet kon bevestigen. Eén en ander zou kunnen worden opgemaakt uit een citaat in het verhaal van Van der Lugt, waarin de oude schoolmeester van Ome Gert het volgende over hem had gezegd: *'Den jonge mot tuinman wodden, had-e tegen mien groffa zeg en too-t-e de schole duur was, kwam-e dan ok ears as leerjonge bie den tuinbaas op 't kasteel, later bie 'n bloemkweker en endeluks op 'n groote kwekerieje in de buurte van Utrecht. Doar passen-e netjes op, wodden nao veloop van joarn meesterknech en had 't gelukke, dat-e endeluks de zaak van zien baas kon aovernemmen op schappelukke vuurwaarden'*.

Een andere aanwijzing dat het mogelijk deze, of misschien toch nog een andere vruchtboomkwekerij in de buurt van Utrecht betrof, zijn de woorden die de vader van Van der Lugt ooit over Ome Gert zou hebben gezegd: *'Ome Gert hef 't beste van allemaole', zei mien vaar mangs. Op zien oolen dag kon-e 't heele bedrief an zien zönne en 't werkvolk aoverlaoten en heel zich alleene bezig met*

veredelen en kweeken van nije soorten bloemen en vruchtbeume. Daor had-e alles veur aover, maor 't was neet makkeluk, zei-e. Völle tied en völle meujte, en lukken dee't maor 'n enkelden keer'.

Het verhaal gaat dat het op oudejaarsavond van het jaar 1912 was dat Van der Lugt aan Ome Gert vroeg hoe die mooie gele appel heette die in de fruitschaal lag. Oom Gert antwoordde dat de appel nog geen naam had, omdat hij die zelf had gekweekt. Van der Lugt vertelt dan in zijn verhaal dat hij zijn oom voorstelt om de zelfgekweekte appel naar tante Dora te vernoemen, de echtgenote van Ome Gert.

En zo schijnt het inderdaad te zijn gebeurd. In oude assortimentslijsten van een aantal Nederlandse vruchtboomkwekers uit die tijd komt inderdaad een appel voor die Tante Dora heet. Behalve uit de overgebleven notities van de Luntersche Tuinbouw Vereeniging zelf, weten we ook uit dergelijke oude assortimentslijsten van boomkwekers dat Tante Dora zijn oorsprong vindt bij deze Lunterse club van amateur-fruitkwekers die aan het einde van de negentiende eeuw was opgericht. Dat was een club van notabelen die zich had verzameld rond de bekende Lunterse notaris J.H.Th.W. van den Ham, die zich, als een soort levensovertuiging, had toegelegd op het kweken van nieuwe fruitrassen. Notaris Van den Ham was zelf de kweker van onder andere de Notaris-appel, een van de meest bekende Nederlandse appels.

De oudste kwekerslijst waarop de Tante Dora appel is aangetroffen is die van boomkwekerij F. Kuiper uit Veendam. Deze lijst dateert uit 1912, het jaar waarin volgens het verhaal van Van der Lugt Ome Gert de eerste 50 bomen had geënt van de appel die hij zelf kweekte. Er wordt zelfs al expliciet vermeld dat het er een 'van Lunteren' was, hetgeen duidt op de Luntersche Tuinbouw Vereeniging. De Tante Dora appel verschijnt tevens op een assortimentslijst voor het seizoen 1917-1918 van de bekende en goedgesorteerde boomkweker G.A. van Rossum uit Naarden. Het ras moet in eerste instantie goed hebben voldaan, aangezien de Tante Dora appel ook nog voorkomt op hun lijst van 1927. Van der Lugt voegt aan het eind van zijn verhaal een interessant noot toe: *'Tante Dora ston töt veur enkele jaorn in de meeste priescouranten, o.a. van Van Rossum in Naarden. Noe hebt ze weer andere soorten'.*

Tante Dora komt ook op voor op een assortimentslijst uit 1923-1924 van de Tuinbouw-Maatschappij Gelderland, een grote boomkwekerij die destijds was gevestigd in Rietmolen, in de buurt van Neede. Behalve een boomkwekerij maakte daar ook nog een jamfabriek deel van uit. De kwekerij bracht op het einde van de negentiende en ook nog gedurende de eerste decennia van de twintigste eeuw met name in Oost-Nederland een zeer uitgebreid assortiment fruitrassen op de markt.

Een van de laatste kwekerslijsten waarop Tante Dora nog wordt vermeld, is een lijst die is uitgegeven door Boom- en Rozenwekerijen J.A. Heusinkveld uit Lichtenvoorde, daterend uit 1934. Kweker Heusinkveld zegt over Tante Dora: *'Groote, groen-gele vrucht van een zeer fijnen smaak, zeer goede boomgaardboom. Voor de gebruikstijd geeft hij 'febr.-mei' aan, wat er op wijst dat het een uitstekende bewaarappel moet zijn geweest. Op hun assortimentslijst voor het*

seizoen 1947-1948 komt Tante Dora niet meer voor, wat erop zou kunnen duiden dat dit ras toch niet zo erg goed was gebleken.

De vraag die nu resteert, is wat het verband was tussen Ome Gert en de Luntersche Tuinbouw Vereeniging, van notaris Van den Ham. Het antwoord hierop zou kunnen zijn dat Ome Gert, de kweker van Tante Dora, destijds ook lid was van de Luntersche Tuinbouw Vereeniging; of dat hij deze appel ter keuring had aangeboden bij deze vereniging (?).

Het is duidelijk dat de Tante Dora appel tot de verbeelding spreekt. We zouden deze appel dan ook graag terugvinden. Al vele jaren zijn we op zoek naar deze appel, maar helaas zijn we die tot op heden nooit met zekerheid, d.w.z. met haar overgeleverde naam, tegengekomen. Het lijkt er dan ook op dat dit ras inmiddels echt is verdwenen. Om de appel op te kunnen sporen, moeten we natuurlijk weten hoe de vrucht er precies uitzag. Jammer genoeg bestaat er geen uitvoerige en gedetailleerde beschrijving van de uiterlijke kenmerken van de Tante Dora. Wel weten we hoe deze appel er ongeveer uit moet hebben gezien, aangezien we wel beschikken over summiere soortbeschrijvingen in de assortimentslijsten van eerdergenoemde boomkwekers. Zo staat er in de lijst van de Tuinbouw-Maatschappij Gelderland dat Tante Dora *'een der bekroonde Luntersche soorten'* was en dat het een *'stevige groeier'* zou zijn. In deze lijst werd voor de tijd van rijpheid van de Tante Dora overigens *november-december* opgegeven.

Behalve in de lijst van kweker Heusinkveld en van de Tuinbouw-Maatschappij Gelderland, is de Tante Dora appel nog het best beschreven in de lijst van kwekerij Van Rossem. Deze kweker vermeldt over deze appel: *'Grote, regelmatig langwerpige ronde vrucht. Groengeel, wit gespikkeld. Uitstekende tafelappel, mits zeer lang bewaard. Blijft goed tot laat in 't voorjaar. Luntersche zaailing. Goed als boomgaardboom. Pluktijd: Eind Oct.-Gebruik: Febr.-Mei'*.

In het Nationale Register van Appelrassen (ir. B. Kiés, 1969), een officiële lijst van rassen die op voorstel van de Werkgroep voor de Naamgeving en Registratie van Appelrassen in Nederland was opgesteld, staat ook nog enige informatie over Tante Dora. Hier kunnen we over deze appel lezen dat het een middelgrote, langwerpige-ronde appel betreft, die geel van kleur is, met soms een roze-rode bloes. Verder staat er vermeld dat er veel grote spikkels op de vrucht te zien zijn en dat het vruchtvlees stevig, crèmekleurig en bovendien tamelijk zuur van smaak is.

Mede naar aanleiding van een aantal oproepen gedaan in de lokale pers alsook op de regionale radio-omroep, zijn ons over de afgelopen jaren een aantal malen appels aangeboden, die naar verluid Tante Dora's hadden moeten zijn. In de meeste gevallen was echter duidelijk dat het niet deze appel kon zijn, in de meeste gevallen om redenen van bijvoorbeeld het feit dat het een bekende, andere appel betrof.

Eenmaal, al zo lang geleden als 1999, en naar aanleiding van een radio-oproep op Radio Gelderland, werd ons door een familie in Gendringen verzekerd dat een oude appelboom bij hun huis aan hen was overgeleverd als een Tante Dora. Echter, vanwege de zeer grote gelijkenis van de jonge nakomelingen van deze boom, die er destijds uiteraard meteen van waren gekweekt, met boom-, twijg-, blad-, en bloesemkenmerken van de Notaris-appel, werd deze

echter vooralsnog als in werkelijkheid te zijn een 'gewone' Notaris-appel. Totdat de afgelopen 3 jaren de eerste, goed ontwikkelde vruchten in voldoende aantal aan een tweetal jonge nakomeling-bomen verschenen. Toen werd duidelijk dat het toch geen Notaris, maar een andere appel moest zijn.

Vooraf de zeer grote gelijkenis van de boom met de Notaris-appel heeft ons vooralsnog doen besluiten dat de in Gendringen gevonden appel wellicht inderdaad een echte Tante Dora betrof. Het zou namelijk heel goed kunnen zijn dat het een zuster-ras van de Notaris betreft, voortgekomen uit hetzelfde zaaisel van appelpitjes waaruit ook de Notaris was geselecteerd.

We hopen nu dat er ook nu, ergens in Nederland, nog een boom met de naam Tante Dora als overgeleverde naam te vinden is. Mochten er onder u personen zijn die ons meer informatie kunnen verschaffen over de Tante Dora appel, of er zelfs nog een boom van hebben, of weten te staan, dan horen wij dat uiteraard heel graag.

Niet lang daarna werd ik gebeld door een mevrouw uit Haaksbergen - die overigens de naam Dora draagt - die mij vertelde dat zij een porseleinen naamplaatje bezat met de naam Tante Dora erop. We hebben die mevrouw destijds opgezocht en zagen onmiddellijk dat het een antiek naamplaatje voor fruitbomen betrof. Zij had dit plaatje lang geleden gekregen van haar echtgenoot, maar zich nooit gerealiseerd dat het de naam van een appelras betrof.

Dergelijke naamplaatjes van porselein werden vroeger aan kettinkjes in fruitbomen gehangen.

(H.W. Rossel, jan. 2014)

Eerder gepubliceerd in De Slanke Spil, Nieuwsbrief van de donateurs van de Stichting Vrienden van het Fruitteeltmuseum, Kapelle (Zld.), no. 22, maart 2014, pg. 4-7